

բարտիեն, բայց առանց օրինաւոր սահմանն անցնելով՝ իրականացի կարելութիւնները միայն գրաւելու են մեր մաքրելը . . . : Մեր անհատական կարծիքն է թէ որչափ աշ իր ստոյդ կը գրուի ի լրագիրս, կը խօսուի հրապարակաւ եւ առօտին, եւ սակայն չենք միտեալ հաւատաւում՝ թէ կարելի ըլլայ նուրբնանիւն շնորհուի մեզի: Փափաքը դեռ իրականութիւն չէ: Բայց ժամանակը շատ յարմար է, որ գոնէ այս անդամ չխարուինք ինչպէս չարաչար խարսուեցանք 1878ին — թէպէս հիմա չափ չկայ — բայց հաստատապէս հայութապապաներուն վերը մը առ ո զող՝ ձեռք մըն աշ չենք տեսները: Խստու մերը, քանի մը շարժումներ, քանի մը պիտական եւ ոչ պիտական անձանց խորհրդագութիւններ, աշամ ամրող թերթամաններն որ կը խստացուին: Հետյա իրական սկիզբ լնող, չկայ իրաս հրաման զրկող՝ վալլիներու, եւ հայուն բողըը լսող, չկայ ու չկայ: Խնչո՞ւ: Վասն զի այս ապիքատ վաշկառուն ու ապիքաչքիկ կիսավարենիները պիտի անսասակին տեսնեան հրամաննին սոցի հիմք իրավունք հրաման մը զրկուեր: . . . Ըսել է թէ, մեինաւուն նէաւ կը տիրէ թուրք երկրին մէջ, եւ ուր անիբանութիւն կայ, ներինալ է հպատակներուն իրենց կեանքին, պատույն եւ ինչքին համար պաշտպան իրանին մը թիւերուն տակ ապաւինիլ: . . .

Մենք այս երկար մատենախօսութեամբ նմյը մը միայն տալ ուղղեցիք, թէ այս գիրքը ինչպիսի Հայու սկտին մօտիկ ինդիկներով, որ զբարի իւր արդի պատմութիւնն սկիրող հայն պիտի ուզէ անսատձառ ունենալ զայն իւր քոյլ: Այս տիսութեամբ տեսակ մը sensation յառաջ բիրած է Սարուխանի Հայկական խնդիրու, եւ ցայտմ միայն գրուտափ ու զոլութիւն կարտացնիք՝ ինչպէս մասկան էր յուսալ, այս զրին վրայ: Կը բաղձայինք որ գոր, Հեղինակը շատ երկար ատան չզբէր զմե՞ք: Բ. Հատորն աշ լնդ հուպ կարգաւու հացյուեն:

Հ. 9. Մէնկվածեան

OHANIANZ PASCAL (ARTUSCH). — Armeniens Leid. Verlagsbuchhandlung Charl Konegen, Ernst Stülpnagel. Wien, Mechitharisten-Buchdruckerei 1912. 260 Seiten.

Արաբանական երեւոյթ մը կ'ընծային մեզի որ ըստ որէ լոյս տեմուած այն շարք մը թարգմանութիւնները, որոնք յատապէս նպատակ ունին հայ աղբին հոգին յերեւան հանելու

օտար գրականութեան միջցաւ: ասոնց կարգէն է նաև Արմենիան Լեյդ «Հայաստանի ցաւը», վերնագրով սոյն մասնան:

Յառութիւն Օհանեանց (Արուուշ) «Արմենիան կայկական կայծեր» էն վերը, կ'ընծայէ մեզի երկրորդ թարգմանութիւն մըն աշ ուուիրելվ զայն իշխան բորիս երկայնաբազուկ Արզութեանին, օրուն գրականասիրութիւնն արգեն ծանօթ է մեզի, ինչպէս նաև նորին վեմու մետեան բարիստակամութիւնն հանդէկ սկսնակ գրողներուն, զորոնք գիտէ քաջալեր եւ յորդորել ինչպէս կենդանի խօսքերով նոյնական կամաց միջցներով:

Գրիի բայնգալութիւնը կը կազմեն Աւ. Ահարոնեանի, Պատիհը, Տիրացու Գրիգորը, Աւազրիկը, Լուսարացին, Էլ մի ատօնթիր, Արինի ծայնը, եւ բաֆֆի, Սովոր, Պիափի Շարապանի, Հազ-Փուշ, Վեպիկները, հանդեր երկու վեպու վիպագիրներուն լուսանկարներովն ու համարու կենսագրութեալը. այս թարգմանութեանց ետեւը թարգմանչն կորպանէ կցուած ուորչ քանի մը փաքրիկ պատմուածները ալ կան, որոնք աւելի հերեաթներ են [եւ հետեւաքար աւանձին աչքի զարնող բան մը շնչն ցցց տար իրենց մէջ, ասկայն կարելի է այժմէն ըսել, որ բաւական առ հաւատչեայ մըն են սկսնակ գրողի մը համար]:

Օհանեանցի բանած գրական ընթացքը մէծապէս գովելի է: Օհանեանց կը փորձէ մեր հայ հռչակ անեցող վիպագիրները ծանօթացնել հետոցին եւ բորպացւոց, ինչպիսի են Ա. Ահարոնեանի և բաֆֆիի նման մէծանուն գրիչներ: Կնանց այսու ապասհով ըլլալ, որ մեր հայ հեղինակներուն գործքերն օտար լեզուներու թարգմանուելով պիտի ծանօթանայ եւ բորպացւոց հայուն կեանքը, ուրախութիւնն ու ցաւը, միով բանիւ անոր ամբողջ հօգեւութիւնը:

Օհանեանցի գերմաներէն, սասց է, պարզ գերմաներէն մըն է, սակայն իւր այդ պարզութեան մէջ ախորժազուր է եւ թողլվ ինչ ինչ թարգմանչական անկատարութիւնները համեմատաբար բաւական յաջող եւ փայլու եղանակաւ կը ներկայացնէն հայ մաքին սկսականաթիւնները. յասուն ենք թէ Օհանեանց աւելի հմտանալով գերմաներէն լեզուին, ապագային աւելի մեծ յաջողութիւն պիտի գտնէ, իւր թարգմանիչ:

Համցորով պիտի յանձնէինք մատեանս ամէն անոնց որոնք պիտի փափաքէին տար լի-

զուաւ աւլ կարդալ Ահարոնեանի եւ բաֆֆիի հայրենասիրական ոգւով ու գաղափարներով լի գրուաճները: Նմանապէս կը մաղթենք ի օրտէ մեր երիասարդ բարեկամ թարգմանչին, որ շարունակէ իր ազգօգուտ ձեռնարկութիւնը, տալով մեզի նման շատ մ'երկերու սիրուն թարգմանութիւններ:

Հ. Յ. ՏԸՐ-ՄԱՐԴԱՐՄԱՆ

ԱՅԻՆԻ ԱՅԻՑ

1. Ասորատան հայերէն բառ մը: — Բար-Շուշանի Հայոց կաթուրեկանին ողջած հետաքրքան թուղթը կը ներկայացրնէ ասորատան հայերէն բառ մը: ո՞ այնու որ հազարէկ է, կընայ իր կարգին նպաստ մը մատուցանել ասորա-հայերէնի հազիւ ուսոււնասիրուած ձայնագիտութեան:

Թղթին ութերորդ հասուածին մէջ ծանրանալով մելաց խոստովանութեան վրայ, այսպէս կը սկսի գրել սարի կաթուղիկուը՝ վահաճած ձաւու մասու լոգիտ, իւաւու Ձեզ = վասն խոստովանութեան մեղաց որ է Հայութեանուննէ (Revue de l'Orient chrétien, 1912, էջ 160), Այս կերպ ահա կը սառադրձուի հայերէն խոստովանութիւն բառը, որն վրայ քահի մը դիտողութիւն թշլ տրուի ինծի հոս: — Օսար լեզուներու մէջ հայ իւ տասն քո հնչում տալ կանոնաւոր եւ սովորական երեւցիթ է. գալով ասորերէնի D. S. Margolianthի Ժանթանցոցաց ասորատան բառագրին մէջ (The Syro-Armenian dialect, ի թերթին Journal of the Royal Asiatic Society, 1898, Տ. 839—861 հմն. 8 աշեանի մատենախօսականը Հանք. Ամ. 1899, էջ 22—23) կը տիրէ միեւնոյն օրէնքը, բայց ա տառը սովորագիր կէտ մը ունի զանազանուելու համար քո հնչում (Margol. էջ 856): այս իրողութեան հանդեպ միշտ հակառակ երեւցիթ մը կ'ընծայէ մեզի նյոյն իսկ հինգերորդ դարը՝ սովորական ան երբեմն երբեմն “ի՞ով վերածելով հայերէնի: — “ա, տասին “թոով

ասռագարձութիւնը, եթէ սխալ չէ, բոլորովին հակառակ է ասորատան բառագրին բնած լնթացքին, որ արեւմտեան հնչամբ “ա, կը ասռաջընու ստէկ” (d) ով (Margol. էջ 856), հազուադէկ է ուղիղ է (գ) որպէս ի մէջ այլոց փոխուած է “խոստովանիմ”, բայց (անդ, էջ 860). Նշյալիս 8 աշեանի հրատարակած մերսինեան ասորատան արձանագրութեան մէջ (Հանդ. Ամ. 1906, էջ 66) ‘տուն’, ‘տեսան’, բառերու առաջին գրելը տառագրձուած են ով, ուրեմն արեւմտեան արտասանութեամբ: — Ծառ ուղիղ է ընդհակառակն բառին “վ”, գրին առվ ասռադարձ՝ թիւնը (հմեռ. Brockelmann, Syrische Gramm. S. 5), O. Lichti, որ նյոյնպէս գերմաներէն թարգմանութեամբ հրատարակեց աւելի քննադատորէն բար-Շուշանի թուղթը (Journal of the American Oriental Society, 1912, էջ 286—342), ինդրոյ նիւթ բառը կ'ուղիղ է Հայութածաւ՝ ‘վ’ ի դիմաց գնելով հետեւաբար օ ձեռադրին (cod. Berlin, Sachau, 60, fol. 9a) Հայութած հասած ընթերցուածը ասկայն ճիշդ կը ցուցընէ Ն և սի վերը յառաջ բերուած լնթեցոյուածը. մերսինեան արձանագրութեան մէջ “Հինցաւ”, “Կեռորկիսոն”, “զօրա-որ” բառերու նուրատիպերը կը ներկայացուին առվ “որ նյոյնպէս նուրագոյն հնչման համեմատ է, (Տաշեան, անդ, էջ 67), իսկ բառագիրը թէ “վ”, եւ թէ “”, օով կը սառադարձէ (հմեն. Margol. էջ 856 և 857): — Հետապրբական է ի վերց շնչուել թէ “իս, երկարբառը ինչպէս բառագրին, նյոյնպէս նուն մեր բառին մէջ կը շըլուի ով. “թիւն, = զ (թիւն). “իւն”, is regularly represented by . (Margol. էջ 857):

Payne Smith Thesaurus Syriacusէ մէջ (I, 1789) յառաջ կը բերէ բառս վիճակամբ Հայութած առաջականութիւն իրեւու vox incerta, forte absolutio.

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՐՄԱՆ

